Secció Excursionista Ateneu Santjustenc

ADHERIDA A LA FEDERACIO D'ENTITATS EXCURSIONISTES DE CATALUNYA

C/Ateneu, 5 i 7 Sant Just Desvern

n°109 - març - abril 1980

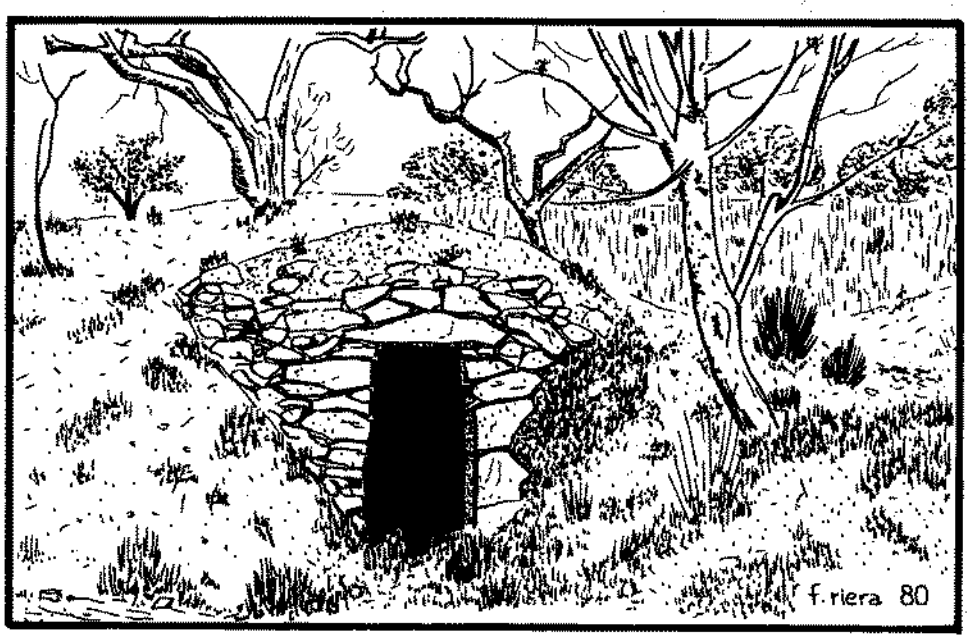

BARRACA DE CAN COSCOLL.
N° 4 del present catàleg.

INTRODUCCIÓ

Quants cops no ens ha passat que, anant de cacera, excursió, o inclús cercant cargols o rovellons, ens ha enxampat un xàfec?... Les gotes gresses que van caient, els trons, la desagradable sensació de desemparament, i la carrera cercant un aixopluc... Tot corrent, en un revolt entre el jove bosc de pins, o al pla, entre camps conreuats, o en una feréstega barrancada no cultivada des de la terrible plaga de la filoxera trobem la senzilla barraca de vinya que ens està esperant, des de sempre, per acollir-nos.
Un cop dins, ja pot ploure, que, arrecerats, esperarem el moment en què amaini per sortir.
D'experiències com aquesta, així com per els innombrables cops que he dormit en els tant coneguts "igloos" de Campgràs o a les barraques de Begues i d'altres llocs, és que he anat sentint un cert interès per aquestes anònimes i modestes construccions.
Estan per tot arreu, principalment on hom havia cultivat la vinya, presentant-se ara generalment abandonades, com a muts testimonis de tècniques arquitectòniques de les que l'origen es perd en la nit del temps.
Diversos estudiosos del tema ens les han presentades com a descendents directes dels monuments megalítics, que, passant pels talaiots balears, les nuragas de Cerdenya, els temples maltesos o les construccions micèniques, arriben als començaments del present segle com a gairebé únics representants de la pràcticament extinguida modalitat arquitectònica de les construccions de pedra en sec.
Com a modesta contribució a la catalogació d'aquests senzills però alhora interesantíssims monuments, he elaborat una petita i, certament incomplerta llista dels que encara es poden localitzar dins del nostre terme municipal, per tal que al menys no es perdi la memòria de la seva existència, ja que la major part d'aquestes barraques estan quasibé enfonsades o en trànsit de desaparició, i és ben cert que ja no se'n tornaran a construïr de noves.

LES BARRAQUES DE VINYA

- Llavors Jesús va començar a parlar amb exemples, i va dir: Hi havia un home que va plantar una vinya, i la va tancar amb un mur; va fer un cup i una petita torre per a cuidar-ho tot.

Marc 12, 1

Des dels temps més remots, quan l'home es va tornar sedentari, anem trobant la presència de construccions de les quals, l'origen i motiu és el ser complements indispensables de l'agricultura.

Una part importantíssima d'aquestes construccions auxiliars està composta per les edificacions de pedra en sec: murs, marges, alguns brocs de pous o de cisternes, i, principalment, les anomenades barraques de vinya.

La característica comú de totes aquestes obres és la seva senzillesa i ingeniositat, complint sòlidament el seu fi sense estar generalment compostes per res més que les pedres que es van trobant al llaurar la terra.

Per tota la nostra geografia les trobarem: a Catalunya sota el nom de "barraques" o "cocons", a Occitània com a "boris", a França com a "capitelles" o també "boris", a València com a "mollons" o "catxerutets", a Castella com a "bombos" i a Portugal com a "cabanas montesinhas" o "fornos de pastor".

A l'estudiar les barraques de vinya, ens trobem davant una ancestral forma de construir que es manté totalment al marge de les evolucions de l'arquitectura "oficial", prescindint de qualsevol innovació tècnica o estilística. Tampoc, sembla ser, cal haver après complicades tècniques arquitectòniques. Per fer aquest tipus de construccions, que són en elles mateixes un exemple de simplicitat i eficàcia, només cal el sentit comú i, més encara, l'haver-ho vist fer.

Els únics elements necessaris són, com ja hem dit abans, les mateixes pedres que es van treient dels camps. En quant a les eines, amb només un cordill, una maceta i un petit pic per fer els fonaments, n'hi ha prou.

Amb tot això i entre un dia i una setmana de feina segons casos per a un equip d'un a tres homes, es pot fer una barraca de vinya.

LA BARRACA DE VINYA: CONSTRUCCIO I ELEMENTS

Un cop escollit el lloc on es vol aixecar la barraca, cal portar alla les pedres que seran utilitzades en la seva construcció.
La primera operació consisteix en traçar al terra una circumferencia, la qual delimitara la planta interior de la barraca. Al voltant d'aquesta circumferencia s'excaven els fonaments, que tenen l'amplada dels murs (entre 1 i 2 m., segons tamany de la barraca) per una fondaria d'aproximadament la meitat de l'amplada.
La terra inclosa dins de la circumferencia no es toca, ja que sera el sol de la barraca, quedant al seu voltant una mena de reguerot que servira per a evaquar les possibles aigues que es poguessin filtrar dins de la barraca.
Els fonaments es van omplint seguint la mateixa tecnica que s'utilitzara per fer les parets fins l'arrancament de la volta: doble paret de pedra sens argamassa, que es va farcint de petites pedres soltes, anomenades reploms, tot aixo col.locat en fileres horitzontals fins arribar a assolir l'alçada desitjada.
Durant aquest procés hom acostuma a deixar a la part interior i a ran de terra un o dos petits nínxols anomenats "covetes" o "cocons", els quals estan destinats a guardar el cantir o petits estris.
En molts casos podrem trobar que, degut a la inclinació del terreny ha calgut fer una petita excavació per tal d'aconseguir un pis horitzontal. Llavors veurem que una part del mur esta constituit per la mateixa roca excavada.
L'espai destinat a porta sol ésser d'amplada inferior a 1 m., i els brancals de la mateixa estan generalment composats per carreus ben encaixats per tal d'evitar algun possible esllavissament.
Un cop assolida una alçaria aproximada d'1,50 m., la porta es tanca amb una llosa plana anomenada "llinda", la qual sol tenir molts cops per damunt seu una altra anomenada "contrallinda", que és la que la descarrega de la gravitació de la volta. Molts cops, entre llinda i contrallinda hi ha un petit espai anomenat "calaix" que té la mateixa finalitat que les covetes o cocons..
En certes barraques de Sant Just he trobat que aquests dos elements, llinda i contrallinda, han estat substituits per peces de terracota de les utilitzades a la construcció de les mines d'aigua.
La volta es resol mitjançant filades de lloses planes, de les quals, cada nivell esta desplaçat cap al centre de la barraca prop d'un pam amb respecte de l'anterior. Quan l'espai a cobrir arriba

a ser ja prou petit, es posa llavors una llosa plana que tanca la volta, i es cobreix tota de terra i petites pedres per impermeabilitzar-la.
Tot seguit, i sobre la clau de la volta, a l'exterior, es col.loca una pedra vertical anomenada "caramull", finalitzant amb aquesta operació la construcció de la barraca.

Construcció d'una barraca de vinya: Es pot distingir el doble mur de pedra en sec, l'inici de la volta mitjançant lloses planes volant un pam sobre les anteriors, i, sobre la porta, la llinda i la contrallinda.

BREU CATALOGACIO DE LES BARRAQUES DE VINYA ENCARA EXISTENTS AL NOSTRE TERME MUNICIPAL

1) Barraca situada a les immediacions de Can Vila.
Situació: al costat dret del camí que des de Can Vila ens duu cap a l'antiga Cantera Loli. Visible des del mateix Can Vila. Situada al costat d'un petit pi.
Es tracta d'una petita edificació circular amb un diametre interior de 2,10 m. i alçada sota clau de volta de 3 m. El gruix dels murs oscil.la entre els 80 i els 120 cm.
En el seu interior existeixen tres cocons, dos a ran de terra i un altre, més petit, en un nivell superior.
El fet de trobar els detalls més compromesos (dintell de la porta, volta,) resolts mitjançant elements de ceramica, fa suposar la relativa modernitat d'aquesta construcció.

2) Barraca situada a les immediacions de l'antiga Cantera Loli.
Situació: a una vintena de metres a partir de l'últim revolt del camí cap a l'abans esmentada pedrera, entre una olivera i un garrofer.
Es tracta d'una edificació circular de notables dimensions, totalment enderrocada actualment.

3) Barraca situada al cim de la cota 197, prop de Can Coscoll.
Actualment esta totalment enderrocada. Es distingueix la seva planta quadrada d'1,30 m. de costat. Probablement el seu origen estaria relacionat amb la construcció d'un pou situat a uns cinc metres d'ella.

4) Barraca situada en el marge d'un camp d'ametllers prop de Can Coscoll.
En perfecte estat de conservació.
Planta circular d'1,50 m. de diametre interior. Alçada lliure sota clau de 2,25 m. Arran de terra presenta un cocó de 25 x 50 x 30 cm. Excavada a la llicorella fins a una alçada d'1,10 m.; la resta, murs de pedra en sec. Tot el cantó exterior oposat a la porta ha estat recobert amb terra a fi d'aprofitar la bancada que forma el marge.

5) Barraca situada en un petit pla darrera de Can Roldan.
Enderrocada. De planta quadrangular i parets totalment verticals.
A la façana hi ha restes d'un revoc de morter.
Sembla ser una construcció relativament recent.

6), 7) i 8). Conjunt de barraques situades prop del coll que uneix la Penya del Moro amb la Cota 197, a la part alta d'una riera afluent de la principal.

6) Barraca situada sota les línies de la llum.
De planta quadrangular. Sostre enfonsat. A prop d'ella es troba encara un petit diposit per sulfatar les vinyes, ara inexistents.

7) Barraca situada al vessant oposat de la riera i més cap al coll.
Identiques característiques que l'anterior.

8) Barraca situada a la mateixa vall, gairebé al coll.
Al costat d'una cruilla de camins.
Iguals característiques que les anteriors.

BARRACA DE CAN OLIVERES.
N° 9 del present catàleg.

9) Barraca situada prop de Can Oliveres, 42 m. al N. d'una torre de conducció electrica i sota els mateixos fils.
En perfecte estat de conservació.
Planta circular d'1,40 m. de diametre. 2 m. d'alçada interior sota la clau. Porta d'1,30 m. de llum amb dintell resolt mitjançant elements de ceramica identics als utilitzats a la barraca N° 1.
El mur anterior, on s'obre la porta, és semicircular, medint 85 cm. de gruix. Tot el fons esta excavat a la llicorella fins una alçada de 1,60 m.

10) Barraca situada darrera de Can Oliveres, en una petita paret rocosa.
Totalment enderrocada. En alguns punts resulta difícil d'identificar la seva morfologia original degut a posteriors aportacions de pedres alienes.
Notables proporcions. Planta aproximadament semicircular.
Adossada a la paret rocosa abans esmentada.
Al seu cantó oest neix un petit marge.

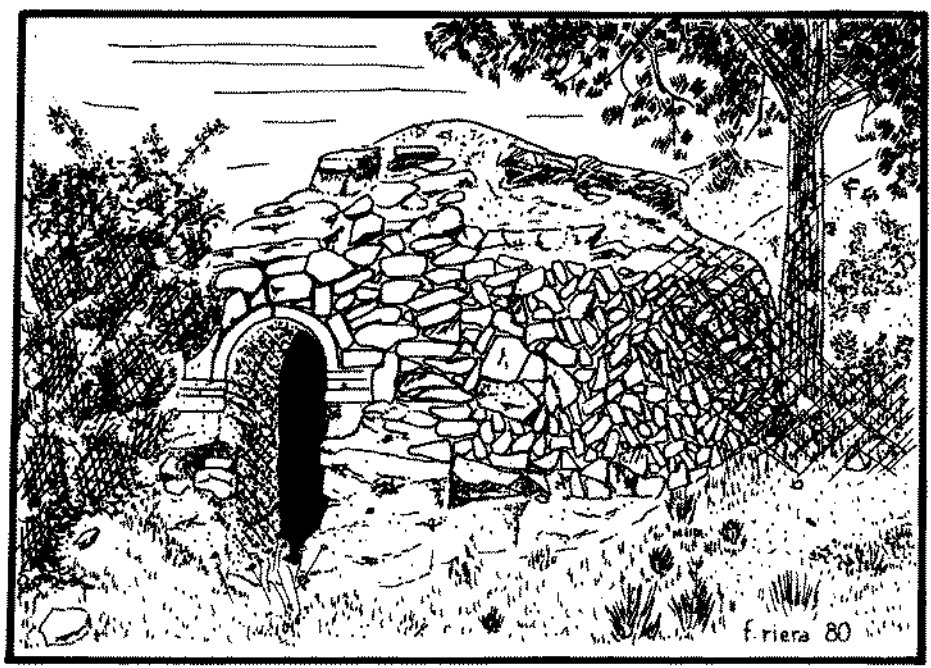

BARRACA DE CAN VILA.
N° 1 del present catàleg.

TERME DE SANT JUST DESVERN
Escala: 1/25.000

LOCALITZACIÓ DE LES BARRAQUES ESTUDIADES EN EL PRESENT TREBALL

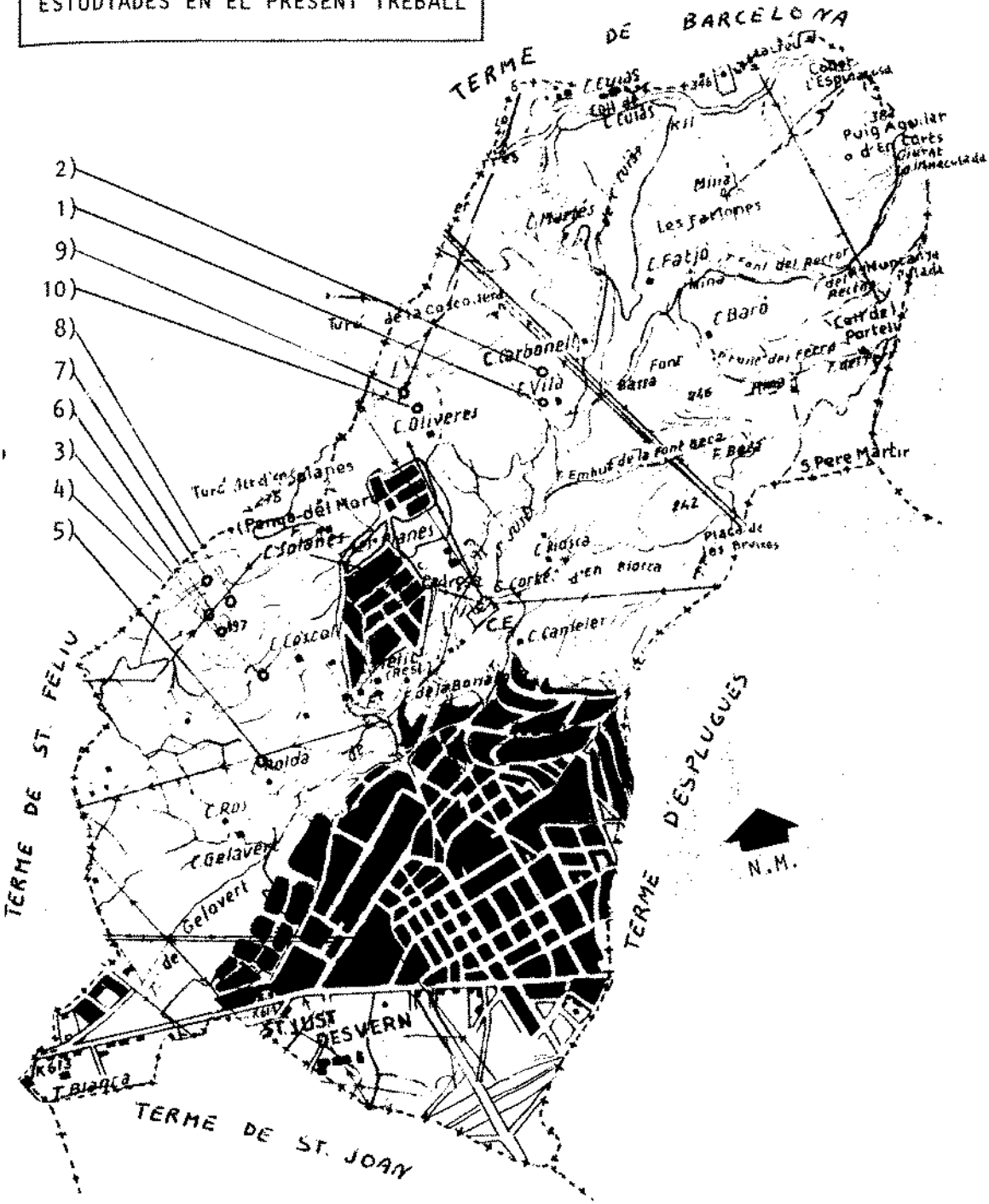

CONCLUSIONS

De l'estudi d'aquestes deu edificacions en treiem que aquí a Sant Just hi ha dues menes de construccions totalment diferents:

A) un primer grup -representat per les barraques N° 3, 5, 6, 7 i 8- de construcció aparentment recent, format per edificacions de planta quadrangular i situades generalment en espais oberts i notoriament plans. Totes elles es troben actualment enfonsades. El fet de que tots els angles interiors d'elles siguin perfectament a escaire i de no haver trobat ni tant sols en les més senceres cap petxina que donés lloc al pas de planta quadrangular a volta conica o hemisferica ens dóna lloc a suposar que la cobertura ha d'haver estat resolta mitjançant un bigam. Entre les runes interiors no s'ha trobat cap resta de teula o de bigues de fusta, el que fa suposar l'existencia d'una feble cobertura de canyes, que, amb el pas del temps, s'ha caigut, podrint-se.

B) un segon grup -representat per les barraques 1, 2, 4, 9 i 10- potser el més interessant, format per barraques de planta circular. Aparenten ser molt més antigues que les del grup anterior, encara que són de datació imprecisa. Ben poques d'elles estan situades als plans, sinó que es troben ubicades generalment en terrenys pendents, i molt frequentment excavades parcialment a la roca. Totes elles estan cobertes per una falsa cupula de lloses planes coberta de terra, que en la major part dels casos es confon amb la mateixa terra del marge al que estan generalment adossades.

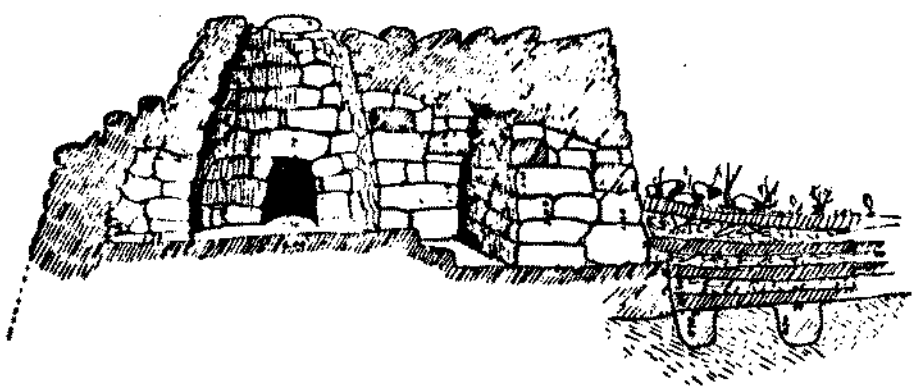

Nuraga de Cerdenya, avantpassada llunyana de les barraques de vinya

CLOENDA

Fins aquí han estat unes breus notes sobre les diverses barraques que he pogut anar localitzant a Sant Just en el trancurs de les moltes sortides matinals realitzades per tot el nostre terme amb tal fi.
Com ja vaig apuntar a la introducció, aquesta és certament una relació incomplerta, i és ben segur que en publicar-se aquest petit treball, més d'un lector trobara que aquí no ha estat relacionada alguna de les barraques que ell coneixi.
Un detall ben estrany ha estat el que no hagi pogut localitzar cap barraca en tot el vessant esquerre de la Riera de Sant Just, malgrat haver "pentinat" aquesta zona diversos cops.
Des d'aquestes línies prego instantment a qui pugui aportar noves dades sobre aquest tema que procuri contactar amb mi a través de la S.E.A.S. D'igual manera, poso a disposició de tot aquell que ho vulgui les notes topografiques preses de totes les construccions aquí relacionades per tal de poder deixar un recull el més complert possible d'aquestes edificacions que ara ja són una part més del nostre passat.

Sant Just Desvern, febrer de 1980

JULI OCHOA

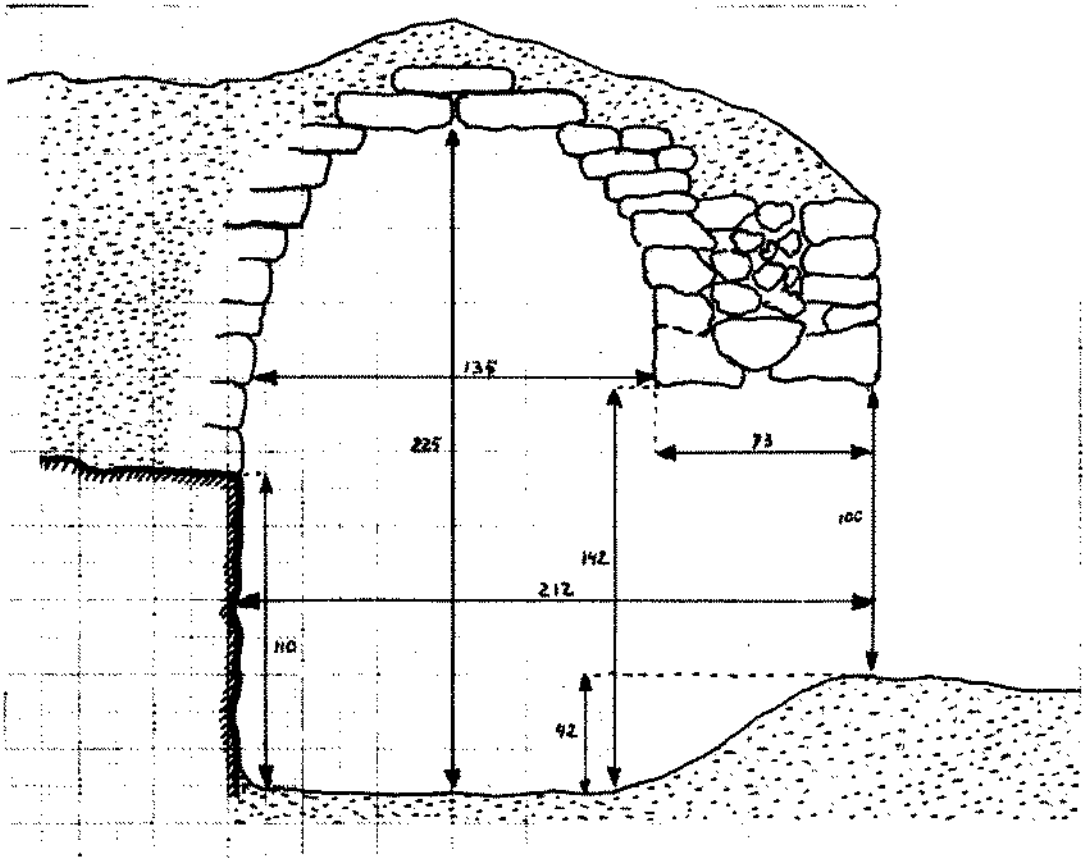

DETALL DE LA TOPOGRAFIA DE LA BARRACA N° 4 (CAN COSCOLL)

Aquest butlletia ha estat editat gràcies a la col.laboració econòmica dels Srs.

JUST AMIGO
PERE ORRIOLS
C.E.PENEDES

XAVIER MODOLELL
SALVADOR MODOLELL
ANTONI MASSAGUE

RAFAEL MALARET
ANTONI MALARET
FULOENCI RAÑOS

LABORATORIS PRODES
CONST. CAMPRECIOS

Dip. legal: 19 171 - 1972